

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania D. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.

o zwolnienie z odpowiedzialności za długi byłego męża i wyrażenie zgody na
wykreślenie hipotek przymusowych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 12 grudnia 2018 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 21 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do rozpoznania, pozostawiając temu sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

D. S., we wniosku z dnia 10 grudnia 2015 r. zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. (dalej również jako: organ rentowy lub ZUS) „w oparciu o art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz. U. z 2012 r., poz. 1551; dalej również jako: ustawa abolicyjna), a także w oparciu o art. 28 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, o: - objęcie działaniem

ustawy z dnia 9 lipca 2012 r. o umarzaniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność w stosunku do jej osoby należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne za okresy po 1 stycznia 1999 r., objęte tytułami wykonawczymi (...) i decyzją nr (...) i umorzenie tych należności w stosunku do niej w ramach złożonego przez nią wniosku o umorzenie należności w trybie ustawy abolicyjnej, - objęcie zakresem wniosku o umorzenie należności złożonego przez nią również należności zabezpieczonych na jej nieruchomości, a przypadających za okresy objęte działaniem w/w ustawy.

Działając w imieniu własnym oraz małoletniego syna, zwróciła się ponadto o zwolnienie jej z odpowiedzialności za dług byłego męża i cofnięcie zabezpieczenia dokonanego na nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta KW (...) (T. ul. K.), na podstawie: administracyjnego tytułu wykonawczego z dnia 16 marca 2001 r. nr (...), wystawionemu przeciwko R. S., administracyjnego tytułu wykonawczego z dnia 3 lutego 2000 r. nr (...), wystawionego przeciwko R. S., decyzji z dnia 3 czerwca 2005 r. nr (...), wystawionej przeciwko R. S. i wyrażenie zgody na wykreślenie hipotek przymusowych wpisanych na w/w nieruchomości tytułem zabezpieczenia; ewentualnie - o wydanie orzeczenia, o którym mowa w art. 840 § 2 k.p.c., stwierdzającego, że zobowiązanie nie może być egzekwowane od D. S. z uwagi na brak majątku wspólnego, które to orzeczenie będzie mogło stanowić podstawę wystąpienia o uchylenie klauzuli wykonalności przeciwko niej nadanej”.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. decyzją z dnia 30 grudnia 2015 r., nr (...), odmówił D. S. wszczęcia postępowania w zakresie wniosku dotyczącego ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność - podnosząc, że nie jest ona osobą uprawnioną do wystąpienia z takim wnioskiem.

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt VI U (...), Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. oddalił odwołanie D. S.

Sąd Okręgowy ustalił, że ZUS decyzją z dnia 8 września 2014 r., nr (...), stwierdził, iż według stanu na dzień 27 czerwca 2013 r. umorzeniu będą podlegały należności R. S. z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, należności na

ubezpieczenie zdrowotne, na Fundusz Pracy w kwotach i w szczegółowo wskazanych okresach. W punkcie II decyzji zaznaczono, że warunkiem umorzenia ww. należności jest spłata należności niepodlegających umorzeniu. Należności z tytułu składek za okres od 1 stycznia 1999 r. nieobjęte postępowaniem o umorzenie należało uregulować w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji wraz z odsetkami naliczonymi do dnia zapłaty włącznie.

Sąd - powołując się na przepisy art. 1 ust. 1, art. 2 ust. 1 ustawy abolicyjnej oraz art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.) oraz art. 111 § 1 i 3, art. 114 § 1, § 2 pkt 1 i § 3 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2012 r., 749 ze zm.) - uznał, że w świetle wskazanych regulacji brak jest przesłanek do przyjęcia, że pomiędzy wnioskodawczynią a jej byłym mężem R. S. zachodziły przedstawione sytuacje, które obligowałyby organ rentowy do wydania decyzji w przedmiocie odpowiedzialności wnioskodawczyny za zaległości figurujące na koncie płatnika R. S. D. S. w dacie złożenia wniosku do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych była samoistnym właścicielem nieruchomości opisanej w księdze wieczystej (...), na której Zakład Ubezpieczeń Społecznych w okresie trwania małżeństwa ubezpieczonej z R. S. dokonał zabezpieczenia spłaty nieopłaconych należności R. S. przez wpis hipotek przymusowych kaucyjnych. Nie oznacza to jednak, iż D. S. jest osobą zobowiązaną do opłacenia należności dłużnika ZUS R. S. z tytułu składek. Wnioskodawczyny nie jest płatnikiem składek, u którego powstał obowiązek zapłaty należności z tytułu składek zabezpieczonych przedmiotowym wpisem, nie jest również następcą prawnym ani osobą trzecią odpowiedzialną w tym zakresie. Wobec D. S. jako rozwiedzionego małżonka - osoby trzeciej nie wydano decyzji o odpowiedzialności, o której mowa w art. 110 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa. Aktualnie odpowiedzialność wnioskodawczyny ma charakter wyłącznie cywilny, wynikający z dokonanego zabezpieczenia rzeczowego w wyniku ustanowienia hipotek przymusowych, zabezpieczających opłacenie przez R. S. należności z tytułu składek na nieruchomości, stanowiącej wówczas współwłasność majątkową małżonków, a obecnie samoistną własność D. S. Dla takich osób przedmiotowa ustawa nie przewiduje jednak prawa do wystąpienia z wnioskiem o umorzenie należności z

tytułu składek.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego wnioskodawczyni zaskarżyła apelacją.

Wyrokiem z dnia 21 czerwca 2017 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) w punkcie 1. dokonał sprostowania przedmiotu zaskarżenia przez ustalenie go jako: „o zwolnienie z odpowiedzialności za długi byłego męża i wyrażenie zgody na wykreślenie hipotek przymusowych”, a w punkcie 2. - uchylił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S. celem rozpoznania.

Sąd drugiej instancji uznał, że decyzja organu rentowego z dnia 30 grudnia 2015 r. jest wadliwa w stopniu uniemożliwiającym jej naprawienie w postępowaniu sądowym. Zdaniem Sądu decyzja ta błędnie określa żądanie odwołującej się, tj. zawiera nieprawidłową kwalifikację przedmiotu sprawy, co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że w postępowaniu administracyjnym prowadzonym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w rzeczywistości doszło do nierozpoznania istoty sprawy.

Według Sądu D. S., co prawda, swoje żądanie określiła również jako wniosek o objęcie działaniem ustawy abolicyjnej, to jednak z treści wszystkich sporządzonych przez nią pism - w tym z treści wniosku z 10 grudnia 2015 r. - wynika, że rzeczywistą wolą strony było przede wszystkim złożenie wniosku o zwolnienie jej z odpowiedzialności za dług byłego męża R. S. przez cofnięcie zabezpieczenia dokonanego na nieruchomości, stanowiącej obecnie wyłączną własność ubezpieczonej, oraz wyrażenie zgody na wykreślenie hipotek przymusowych wpisanych na jej nieruchomości tytułem zabezpieczenia. Organ rentowy kwalifikując wniosek ubezpieczonej z 10 grudnia 2015 r. jako wniosek o umorzenie należności byłego męża na podstawie ustawy abolicyjnej, a następnie, określając przedmiot zaskarżonej decyzji z 30 grudnia 2015 r. jako dotyczący umorzenia należności na podstawie wskazanej ustawy, doprowadził do nierozpoznania istoty sprawy. Z treści pism ubezpieczonej wynikało bowiem jednoznacznie, że postępowanie administracyjne przed organem rentowym powinno dotyczyć wniosku o cofnięcie zabezpieczenia dokonanego na nieruchomości. Ubezpieczona, nie znając specyfiki przedmiotowej regulacji, mogła uznać, że ustawa abolicyjna może stanowić podstawę jej zwolnienia z

odpowiedzialności za długi byłego męża. W tej sytuacji Zakład Ubezpieczeń Społecznych, znając przepisy ustawy abolicyjnej, zakres jej zastosowania oraz mając świadomość co do braku możliwości wydania na tej podstawie decyzji w stosunku do ubezpieczonej, powinien prawidłowo określić żądanie ubezpieczonej i w tym kierunku prowadzić dalsze postępowanie w sprawie.

Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na to, że wobec D. S. nie została wydana decyzja o odpowiedzialności za opłacenie składek R. S. w rozumieniu art. 110 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2018 r., poz. 800), jednak organ rentowy w żaden sposób nie wyjaśnił przyczyn, dlaczego tego nie dokonał. Zgodnie z treścią wskazanego przepisu rozwiedziony małżonek podatnika odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z byłym małżonkiem za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej, jednakże tylko do wysokości wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym (art. 31 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). Według Sądu drugiej instancji uznanie rozwiedzonego małżonka za odpowiedzialnego na podstawie art. 110 § 1 ordynacji podatkowej za zaległości składkowego płatnika i wydanie w tym zakresie decyzji umożliwia mu następnie wystąpienie z wnioskiem o umorzenie należności na podstawie przepisów ustawy abolicyjnej. W związku z powyższym, przy ponownym rozpoznaniu, sprawy organ rentowy powinien także rozważyć możliwość wydania decyzji o odpowiedzialności za zobowiązania składkowe byłego męża wobec ubezpieczonej D. S., która choć obecnie nie pozostaje w związku małżeńskim z R. S., to jednak pozostawała żoną płatnika w okresie, w którym powstały zaległości składkowe. Odpowiedzialność rozwiedzonego małżonka, o której mowa w art. 110 § 1 o.p., ma charakter osobisty i dotyczy całego majątku, jednakże ustawodawca zastrzegł, że kwota, do której rozwiedziony małżonek ponosi odpowiedzialność jako osoba trzecia, ograniczona jest do przypadającego mu udziału w majątku wspólnym. Prowadzi to więc do konieczności - w sytuacji przyjęcia przez organ rentowy odpowiedzialności odwołującej się na podstawie art. 110 ordynacji podatkowej - przeprowadzenia postępowania dowodowego w tym zakresie i ustalenia składu i wartości majątku wspólnego i wartości udziału przypadającego D. S. Jeżeli organ nie będzie dysponował dokumentami o podziale majątku

małżonków w postaci umowy czy wyroku sądowego, to musi czynić w tym zakresie własne ustalenia. W konsekwencji Sąd drugiej instancji na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. przekazał sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu, wskazując przy tym, że ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości nie wyklucza przedawnienia zobowiązania zabezpieczonego hipoteką, co oznacza, że termin przedawnienia należności składkowych biegnie na zasadach ogólnych. Zgodnie z art. 24 ust. 5 ustawy systemowej, nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczone hipoteką lub zastawem, jednakże po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. zaskarżył zażaleniem wniesionym do Sądu Najwyższego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Organ rentowy zarzucił naruszenie: art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 321 § 1 k.p.c., art. 477⁹ i art. 477¹⁴ k.p.c. przez wykroczenie przez Sąd odwoławczy poza granice przedmiotu sporu, a także naruszenie art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 386 § 4 k.p.c. przez bezzasadne uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i decyzji organu rentowego mimo braku przesłanki nierozpoznania istoty sprawy. Zaskarżona decyzja dotyczyła odmowy wszczęcia postępowania o umorzenie należności na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz. U. z 2012 r., poz. 1551). W odwołaniu i apelacji zawarto jedynie żądania ustalenia, że wnioskodawczyni jest uprawniona do złożenia wniosku na podstawie przepisów powołanej ustawy i należności zabezpieczone hipoteką przymusową na nieruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej podlegają umorzeniu w oparciu o przepisy tej ustawy. W tym zakresie istota sprawy została rozpoznana.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania według norm przepisanych; ewentualnie - o zmianę tego wyroku i oddalenie apelacji.

W odpowiedzi na zażalenie odwołująca się wniosła o oddalenie zażalenia

oraz o nieobciążanie odwołującej się kosztami postępowania wywołanego wniesionym zażaleniem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało prawidłowo oparte na jednej z przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada wskazanej w uzasadnieniu podstawie ustawowej i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powyższych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i nie może wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji w kwestii materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz także w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd innych przepisów prawa procesowego, nie związanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji.

W myśl ustalonej judykatury - zakres i przedmiot rozpoznania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyznacza przedmiot decyzji organu rentowego i żądanie zgłoszone w odwołaniu wniesionym do Sądu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2018 r., w sprawie I UK 529/16, LEX nr 2459723). W postępowaniu, wywołanym odwołaniem do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych sąd nie rozstrzyga o zasadności pierwotnie zgłoszonego w organie rentowym wniosku, lecz o prawidłowości zaskarżonej decyzji. Sąd nie działa w zastępstwie organu rentowego, w związku z czym nie ustala prawa do świadczeń, i choć samodzielnie oraz we własnym zakresie rozstrzyga wszelkie kwestie związane z prawem lub wysokością świadczenia objętego decyzją, to jego rozstrzygnięcie odnosi się do zaskarżonej decyzji (art. 477 § 2, art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.).

Jedynym wyjątkiem przewidzianym w art. 477⁹ § 4 k.p.c. jest sytuacja, gdy organ rentowy lub wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności nie wydał decyzji lub orzeczenia w terminie dwóch miesięcy od dnia zgłoszenia roszczenia w sposób przepisany; wówczas odwołanie można wnieść w każdym

czasie po upływie terminu jednego miesiąca. Stosownie do art. 477¹⁴ § 3 k.p.c. jeżeli odwołanie wniesiono w związku z niewydaniem decyzji przez organ rentowy, sąd w razie uwzględnienia odwołania zobowiązuje organ lub zespół do wydania decyzji lub orzeczenia w określonym terminie, zawiadamiając o tym organ nadrzędny, albo orzeka co do istoty sprawy. Jednocześnie sąd stwierdza, czy niewydanie decyzji przez organ rentowy nastąpiło z rażącym naruszeniem prawa. Przepis ten ma zastosowanie do sądu pierwszej instancji.

Zdaniem Sądu Najwyższego wykładnia art. 477⁹ § 4 k.p.c. w związku z art. 477¹⁴ § 3 k.p.c. prowadzi do konkluzji, że analiza roszczenia zgłoszonego w postępowaniu przed organem rentowym może być w sądzie dokonana tylko w razie wniesienia odwołania zarzucającego niewydanie decyzji odnośnie zgłoszonego roszczenia. W przypadku wydania decyzji w przedmiocie tylko niektórych roszczeń zgłoszonych we wniosku złożonym w organie rentowym, sąd ubezpieczeń społecznych rozstrzyga o prawidłowości wydanej decyzji, a w przedmiocie roszczeń nieobjętych decyzją - wyłącznie na wniosek ubezpieczonego, podnoszącego brak decyzji w określonym zakresie; zwłaszcza, gdy ubezpieczony jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika.

Ponadto zwrócić należy uwagę, że art. 321 k.p.c. wyraża kardynalną zasadę wyrokowania dotyczącą przedmiotu orzekania, według której sąd związany jest żądaniem zgłoszonym przez powoda w powództwie (*ne eat iudex ultra petita partium*), a więc nie może wbrew żądaniu pozwu zasądzić czegoś jakościowo innego albo w większym rozmiarze lub uwzględnić powództwo na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez powoda. Zakaz orzekania ponad żądanie oznacza, że sąd nie może orzec co do przedmiotu, który nie był objęty zaskarżoną decyzją organu rentowego.

W tym kontekście należy stwierdzić, że D. S. we wniosku zgłoszonym do ZUS z dnia 30 grudnia 2015 r. zawarła trzy roszczenia 1) objęcia jej działaniem ustawy z dnia 9 lipca 2012 r. o umarzaniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność w postaci umorzenia należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne za okresy po 1 stycznia 1999 r., objętych tytułami wykonawczymi (...) i decyzją nr (...), 2) zwolnienia jej z odpowiedzialności za dług byłego męża i cofnięcie zabezpieczenia

dokonanego na nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta KW 22974, na podstawie tytułów wykonawczych, wystawionych przeciwko byłemu mężowi R. S., 3) wyrażenia zgody na wykreślenie hipotek przymusowych wpisanych na w/w nieruchomości tytułem zabezpieczenia; ewentualnie - wydanie orzeczenia, o którym mowa w art. 840 § 2 k.p.c., stwierdzającego, że zobowiązanie nie może być egzekwowane od D. S. z uwagi na brak majątku wspólnego.

W ocenie Sądu Najwyższego, prawidłowość sprostowania przedmiotu sporu w punkcie 1. zaskarżonego wyroku, a zwłaszcza pominięcie pierwszego roszczenia wnioskodawczyni (objętego odwołaniem do Sądu), było sprzeczne z przytoczonym na wstępie wnioskiem z dnia 10 grudnia 2015 r. i wymagać będzie korekty w czasie dalszego rozpoznania sprawy.

Odnosnie do pierwszego z tych roszczeń ZUS wydał decyzję z dnia 30 grudnia 2015 r., nr (...), w której odmówił D. S. wszczęcia postępowania w zakresie wniosku dotyczącego ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność - podnosząc, że nie jest ona osobą uprawnioną do wystąpienia z takim wnioskiem.

Decyzja ta stała się przedmiotem odwołania D. S. Odwołanie ograniczało się tylko kwestii zastosowania ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność.

Niewątpliwie Sąd pierwszej instancji rozpoznał merytorycznie odwołanie w zaskarżonym zakresie. Zarzut Sądu Apelacyjnego, iż nie została rozpoznana istota sporu, wynikającego z przedmiotu odwołania jest całkowicie chybiony - zwłaszcza, że w obu instancjach wnioskodawczyni korzystała z pomocy profesjonalnego pełnomocnika. Gdyby Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawczyni wystąpiła z nowym, dotychczas nierozpoznanym roszczeniem, byłby zobligowany takie nowe roszczenie, po wydaniu wyroku w sprawie zaskarżonej decyzji, przekazać do rozpoznania organowi rentowemu (art. 477¹⁰ § 2 k.p.c.).

Kwestia, czy ZUS rozpoznał również drugie i trzecie roszczenie D. S. z jej wniosku z dnia 10 grudnia 2015 r., nie została wyeksponowana w uzasadnieniu wyroku. W ocenie Sądu Najwyższego, kwestia ta wymagała analizy przez Sąd

Apelacyjny wszystkich dokumentów, znajdujących się w aktach sprawy, z których wynika, że w lutym 2016 r. organ rentowy wystosował do D. S. decyzję, która nie została wzięta pod uwagę przez Sąd drugiej instancji. W decyzji wskazano między innymi, że do ZUS wpłynęło pismo D. S. z dnia 10 grudnia 2015 r. o umorzenie nieopłaconych należności objętych tytułami wykonawczymi. Decyzją w sprawie (...) z dnia 8 stycznia 2016 r. odmówiono wszczęcia postępowania w przedmiocie umorzenia zawnioskowanych należności zabezpieczonych hipotecznie na podstawie art. 28 ust. 3 pkt 5 oraz art. 28 ust. 3a, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. Wcześniej pismem (...) z dnia 5 stycznia 2015 r. ZUS poinformował o braku podstaw do dokonania zawnioskowanej czynności w sprawie wykreślenia hipotek z nieruchomości. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne (Dz. U. z 2003 r. Nr 141, poz. 1365), zdefiniowany został ważny interes strony zobowiązanej. Zakład może umorzyć należności z tytułu składek, jeżeli zobowiązany wykaże, że ze względu na stan majątkowy i sytuację rodzinną nie jest w stanie opłacić tych należności, ponieważ pociągnęłoby to zbyt ciężkie skutki dla zobowiązanego i jego rodziny. Rozpatrując ponownie wniosek w powołanym wyżej zakresie tj. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r., na który to tryb powołała się m.in. wnioskodawczyni w złożonym wniosku z dnia 10 grudnia 2015 r. ZUS ustalił, że wobec D. S. jako rozwiedzionego małżonka - osoby trzeciej nie wydano decyzji o odpowiedzialności, o której mowa w art. 110 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa w zw. z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. Odpowiedzialność wnioskodawczyny ma aktualnie charakter cywilny (odpowiedzialność rzeczowa) wynikający z dokonanego zabezpieczenia rzeczowego w wyniku ustanowienia hipotek przymusowych zabezpieczających opłacenie przez R. S. należności z tytułu składek na nieruchomości stanowiącej ówczesnie współwłasność majątkową małżonków, a obecnie samoistną własność D. S.. Między wnioskodawczynią a ZUS w dacie złożenia wniosku o umorzenie z dnia 10 grudnia 2015 r. nie istniał obowiązek administracyjny ani stosunek zobowiązaniowy cywilny związany z opłaceniem zabezpieczonych należności z

tytułu składek. Aktualnie, tj. od 1 stycznia 2016 r. po dacie złożonego wniosku w związku z nowelizacją ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa i wprowadzeniu art. 62 b § 1 pkt 2, mającego odpowiednie zastosowanie do należności składowych, spłaty zabezpieczonej należności może dokonać również aktualny właściciel przedmiotu hipoteki. Jednocześnie brak jest przedmiotowych podstaw i podmiotowego zastosowania przez ZUS do należności z tytułu składek zabezpieczonych hipotecznie w tym postępowaniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.), gdzie podejmowane rozstrzygnięcia odnośnie zobowiązań cywilnych nie mają charakteru decyzji administracyjnej podlegającej kontroli instancyjnej, a stosownego oświadczenia, o którym mowa w art. 58 powołanej ustawy. Dokonane zabezpieczenie nie wpływa na prawo własności nieruchomości, w tym na możliwość jej sprzedaży, darowizny czy podział majątku dorobkowego przez właścicieli. Nie oznacza to jednakże obowiązku wierzyciela czy organu do odstąpienia od zabezpieczenia po zmianie sposobu własności, bowiem takie zwolnienie przez wskazany podmiot może nastąpić po wygaśnięciu należności zabezpieczonej. Taki bowiem jest cel ustanawiania zabezpieczeń należności z tytułu składek, z którym każdorazowy właściciel nieruchomości winien się liczyć. Znoszenie zabezpieczenia przez właściciela nieruchomości, czy ewentualny regres względem dłużnika osobistego mającego na celu wykonania obowiązku spłaty nie jest sprawą administracyjną. Podstawą wykreślenia hipoteki i wydania przez ZUS (wierzyciela rzeczowego) stosownego zaświadczenia (oświadczenia) stanowiącego podstawę wykreślenia przez wnioskodawcę hipoteki przymusowej jest wygaśnięcie - spłata należności zabezpieczonych, w tym, jak podniesiono wyżej, obok osoby zobowiązanej po 1 stycznia 2016 r. osoby wskazanej w art. 62 b § 1 pkt 2 ordynacji podatkowej, będącej aktualnym właścicielem przedmiotu hipoteki. Na podstawie art. 100 ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.) w razie wygaśnięcia hipoteki wierzyciel obowiązany jest dokonać wszelkich czynności umożliwiających wykreślenie hipoteki z księgi wieczystej. Postępowanie w przedmiocie wpisu hipoteki przymusowej, jak również wpisu wykreślenia hipoteki w księdze wieczystej, w tym także dotyczące należności publicznoprawnych (należności z tytułu składek) nie jest postępowaniem

administracyjnym i nie kończy się wydaniem decyzji administracyjnej. W tym zakresie jest to postępowanie odrębne regulowane ustawą z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, oraz przepisami ustawy - Kodeks postępowania cywilnego. Sprawa zabezpieczenia hipotecznego, a także zwolnienia w tym zakresie z zabezpieczenia rzeczowego, której żąda wnioskodawczyni nie jest sprawą procedowaną w toku postępowania administracyjnego i rozstrzyganą wydawanym w nim orzeczeniem, w tym decyzją. W tym zakresie istnieje potencjalna możliwość wytoczenia powództwa w trybie art. 189 k.p.c. o ustalenie prawa przez aktualnego właściciela nieruchomości z ustanowioną na niej hipoteką, którego sprawa dotyczy, a także niezależnie złożenia wniosku o ustalenie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym przez osobę, której prawo nie jest wpisane lub jest wpisane błędnie albo jest dotknięte wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia, celem usunięcia ewentualnych niezgodności w oparciu o art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece z dnia 6 lipca 1982 r. Nie jest to jednakże obowiązek organu czy wierzyciela w tym zakresie, mogąc stanowić formalne uprawnienie właściciela nieruchomości nie będącego zobowiązanym. Mając na uwadze powyższe ZUS uznał, że brak jest możliwości wszczęcia postępowania administracyjnego w przedmiocie umorzenia należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zabezpieczonych hipotecznie w powołanym trybie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie złożonego wniosku z dnia 10 grudnia 2015 r., i wydania w tym postępowaniu żadanego rozstrzygnięcia o zwolnienia z zadłużenia i wykreślenia hipoteki przymusowej w trybie powołanych przepisów.

Zdaniem Sądu Najwyższego, po uchyleniu zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego, Sąd ten powinien wziąć pod uwagę opisaną wyżej decyzję ZUS oraz to, że kwestia umorzenia zaległości składekowych należy do kognicji sądownictwa administracyjnego, a nie - sądów ubezpieczeń społecznych.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy uznał, że nie było przeszkód do rozpoznania przez Sąd Apelacyjny apelacji wnioskodawczyni i oceny zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji, natomiast w sprawie nowych, ewentualnie dotychczas nierozpoznanych roszczeń powódki, nie należało działać z

urzędu, bez zapoznania się z całym materiałem dowodowym oraz bez wniosku radcy prawnego, reprezentującego wnioskodawczynię.

Na marginesie tylko można też wskazać, że wykładnia art. 1 oraz art. 2 ust. 1-3 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność prowadzi to do konkluzji, że osoba trzecia jest legitymowana do wystąpienia z wnioskiem o umorzenie należności po pierwsze, jeśli ZUS wydał w stosunku do niej decyzję o przeniesieniu odpowiedzialności, a po drugie, jeśli płatnik w okresie wskazanym we wniosku o umorzenie podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Z ustaleń sądów wynika, że nie została wydana decyzja o przeniesieniu odpowiedzialności za zaległości składkowe. W tym kontekście sugerowanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku powinności rozważenia obciążenia przez ZUS odpowiedzialnością wnioskodawczynie za długi byłego męża, bez całkowitej pewności o braku majątku wspólnego małżonków i bez wniosku pełnomocnika wnioskodawczynie, mogło budzić wątpliwości, czy nie naruszało zakazu *reformationis in peius* (art. 384 k.p.c.).

Rekapitulując - uzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c., dlatego Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji postanowienia.